

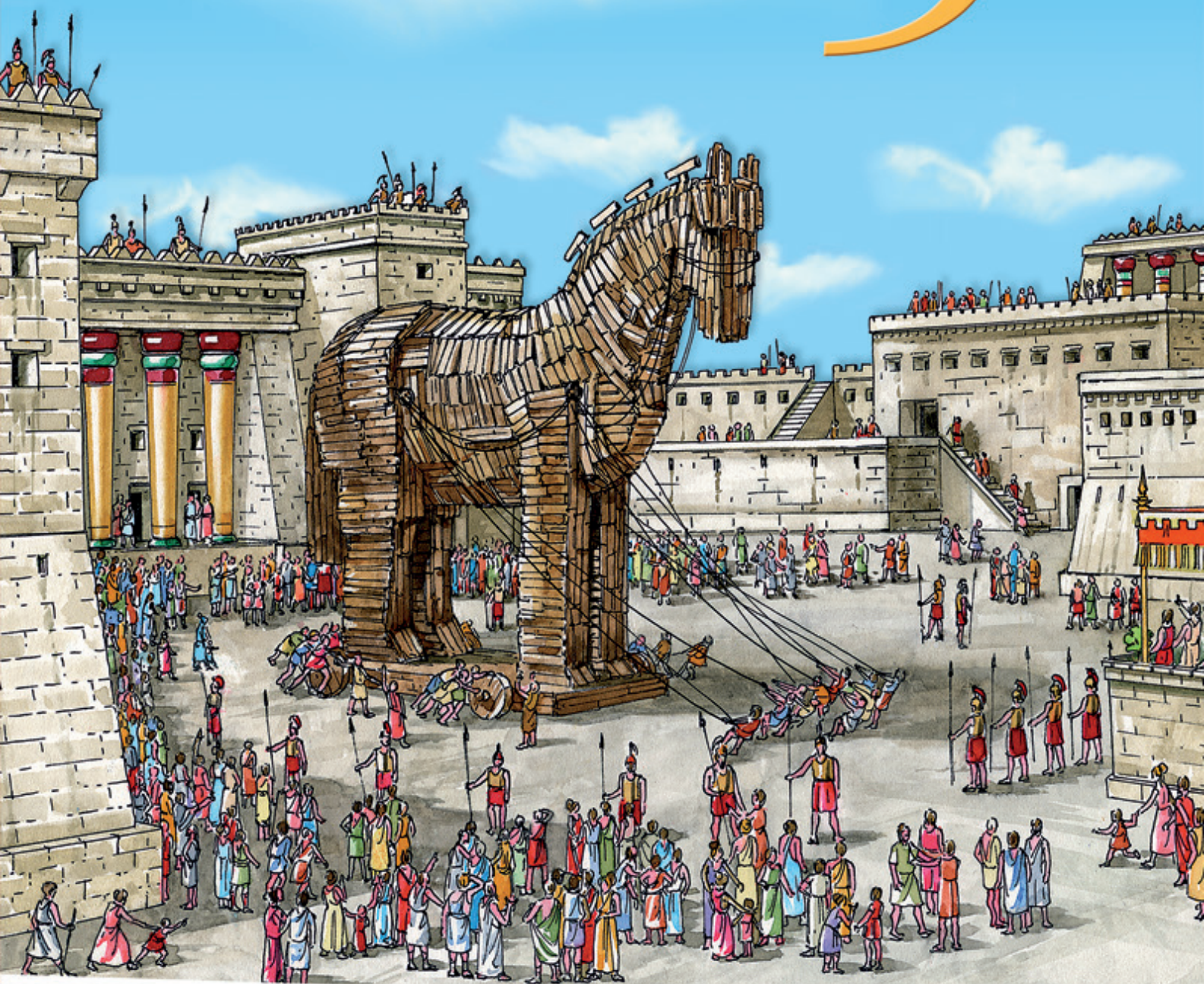

Molnár László

TÖRTÉNELEM

képességfejlesztő munkafüzet

5

Tartalomjegyzék

Előszó	3	23. Városnézés az ókori Rómában	50
Feladattípusok	4	24. Oktatás és kultúra az ókori Rómában	52
1. A történelem forrásai	6	25. Rómaiak hazánk területén	53
Az őskori ember		26. A kereszténység születése	54
2. Az őskőkori ember mindennapjai	8	27. A kereszténység és a birodalom	56
3. Az újkőkori változások	10	28. A császárság válsága és a Római Birodalom bukása	58
4. Mesterek és művészek	11	Összefoglalás	60
5. Időmérés és időszámítás	12	A középkori Európa	
Részösszefoglalás	13	29. A népesség a középkorban	62
Az ókori kelet		30. Mi maradt a Római Birodalomból?	63
6. Mezopotámia	14	31. Vallás és birodalom: az iszlám	64
7. Egyiptom, a Nílus ajándéka	16	32. Nagy Károly udvarában	66
8. A piramisok népe és isteneik	18	33. A várak urai	68
9. Az Ószövetség népe és Fönícia	20	34. A falvak és lakóik	70
10. Az ókori India és Kína	22	35. A városok és lakóik	71
Összefoglalás	24	36. „Imádkozzál és dolgozzál”	72
Az ókori hellász		37. A középkor öröksége	74
11. A görög történelem hajnalán	26	Összefoglalás	76
12. A trójai háború	28	A magyar történelem kezdetei és az Árpádok kora	
13. Az ókori olimpiák	30	38. A magyarok történetének kezdetei	78
14. A görög városállamok. Athén és Spárta	32	39. A magyar nép vándorlása	79
15. A görög–perzsa háborúk	34	40. A honfoglalás	80
16. Athén fénykora és bukása	36	41. Megtelepedés és kalandozások	81
17. A világhódító Nagy Sándor	37	42. Az államalapítás	82
18. A család és a gyermek az ókori görögöknél	39	43. Szent István örökében	84
Összefoglalás	40	44. A változások kora	85
Az ókori Róma		45. IV. Béla és a tatárveszély	87
19. Róma születése	42	46. A tatárjárás és az újjáépítés	88
20. A hódító Róma	44	47. Árpád-kori emlékeink	90
21. Köztársaságból egyeduradalom	46	Összefoglalás	92
22. A császárság kora	48	Ponttáblázat	94

Kedves Időutazó Tanoncok!

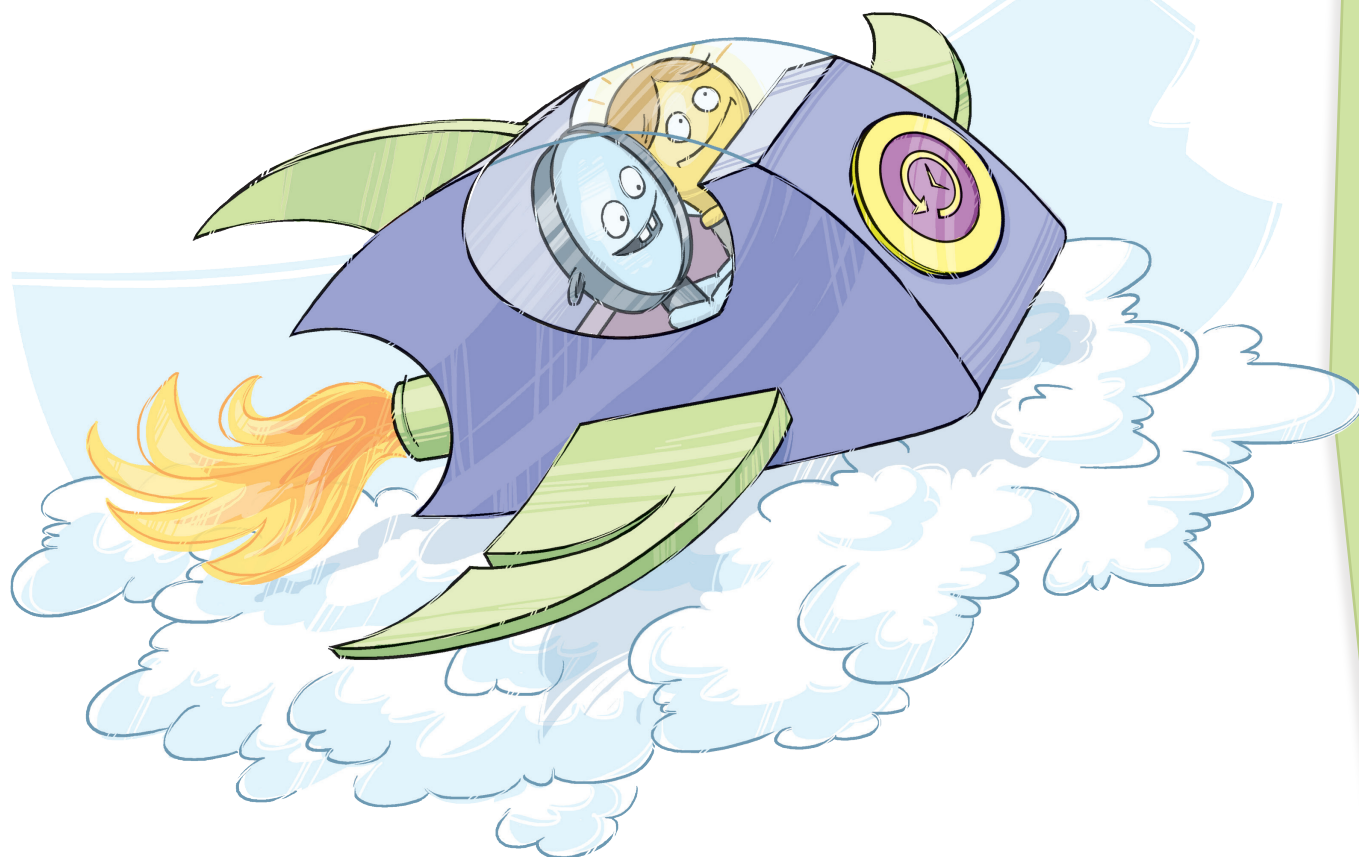
Az 5. osztályba lépve több olyan tantárgy is bekerült az órarendetekbe, melyekkel az alsó tagozaton még nem találkoztatok. Ezek közé tartozik a történelem is, melynek tanórái során rengeteg érdekes dolgot fogtok közösen felfedezni.

Mi is szeretnénk részt venni ezekben a felfedezésekben, ezért készítettünk egy időgépet, mellyel pillanatok alatt biztonságosan visszaugorhatunk együtt a történelem bármelyik korszakába. Összeállítottuk nektek ezt az időutazó naplót is, melyben minden időugráshoz tartozik egy-egy feladatsor. Így a legfontosabb dolgokat feljegyezhetitek, és bármikor visszakereshetitek. Kalandjaink során két barátságos útitársunk is mellénk szegődik: HeuRéka és KutaTóni. Ötleteikkel segítenek a feladványok megoldásában, kérdéseikkel pedig további kutatásra ösztönöznek minket.

Időgépünk kapitánya szeretné az időutazásokat még izgalmasabbá tenni, ezért úgy döntött, hogy nemes versengésre hívja ifjú útitársait. Közös kalandjaink során – tanárod útmutatásával – IdőPontokat gyűjthetsz. Minden feladatsorhoz tartozik egy ponttáblázat, a munkafüzet végén pedig egy összesítő táblázatot találsz. Jegyezd fel a szerzett IdőPontokat mindkét helyre! A tanév végén (az 5. osztályos utazások zárásaként) összesítsd IdőPontjaidat! Aki szorgalmasan gyűjti az IdőPontokat, annak abban a megtiszteltetésben lehet része, hogy a kapitány – érdemeire tekintettel – előlépteti 6. osztályos időutazóvá.

De ne ugorjunk ennyire előre az időben – inkább ugorjunk hátra!

Öveket becsatolni, kezdődhet a visszaszámlálás!

2. Az őskőkori ember mindennapjai

Az emberiség történelmének első nagy szakasza az őskor. E történelmi korszakra vonatkozóan még nincsenek írásos forrásaink, ezért a régészek által felszínre hozott tárgyak segítségével igyekszünk minél jobban megismerni fajunk kezdeti lépéseit.

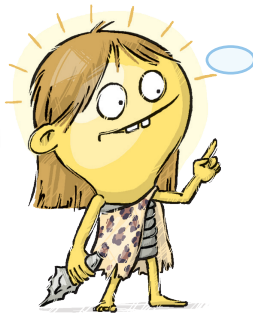

1. Rejtett

Karikázd be a meghatározásoknak megfelelő kifejezések betűit a betűnégyzetben! A kimaradó betűkből egy értelmes szót rakhatsz össze. Írd be azt a kifejezést a keretbe, melynek jelentése megegyezik a megfejtéssel!

- Ennek a megszerzése volt az ember őseinek legfontosabb tevékenysége az őskőkorban.
- Az ember őseinek őskőkori csoportja.
- A barlangon és a sziklaereszen kívül ez is lakóhelyül szolgálhatott az őskőkorban.
- Az őskőkori művész egyik lehetséges, apró alkotása.

3D

Nézd meg a *Barlang* című 3D-s jelenetet a mozaWeben!

L	R	Y	D	B	K
O	K	Ó	S	Á	Z
H	S	T	A	C	Ó
Á	H	K	U	A	O
K	A	C	Z	É	A
N	O	R	P	S	L

2. ForrásPont

Olvasd el a szöveget és válaszolj a kérdésekre! (A szöveg hosszabb változatát, és több kapcsolódó forrást is meghallgathatsz a mozaWeben.)

„A tűzhelyek hollétét elárulják a talajt megsötétítő koromnyomok. [...] A nagyobbak körül jókora kövek védtek a tüzet. Egy-egy különlegesen nagy kő – melyet általában a tűzhely egyik oldalán találtak meg – esetleg ülőhelyül szolgált. Sok tűzhely körül kovadarabokkal volt teleszórva a föld. Ez azt mutatja, hogy az emberek a tűz mellett gyártották, javították a kőszerszámokat. A csontmaradványokból tudjuk, hogy az élelmet a tűznél készítették elő, főzték meg és fogyasztották el.”

a) Mi árulkodik a régészek számára az őskőkori tűzhely hollétéről?

.....

b) Mi volt a tűzhely körül elhelyezett kövek szerepe?

.....

c) Mire utalnak a tűzhely körül talált kovadarabok?

.....

d) Milyen leletek utalnak arra, hogy az élelmet a tűznél készítették elő és ott is fogyasztották el?

.....

e) Melyik tevékenység jelent meg korábban: a tűzhasználat vagy a tűzkészítés?

.....

f) Melyik szó utal arra a szövegben, hogy sok dolgot még mindig nem ismerünk az őskőkorral kapcsolatban?

.....

3. Eltérő

Keresd meg a „kakukktójt”! Választásodat indokold is!

a) halászat; földművelés; gyűjtögetés; vadászat

.....
.....

b) csontszigony; kaparókő; vastű; fadárda

.....
.....

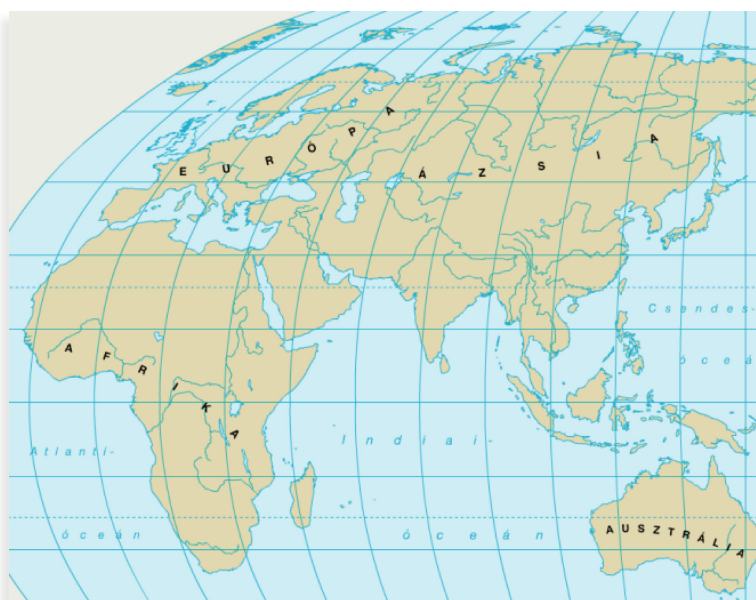
c) barlang; kunyhó; ház vályogtéglából; sziklaeresz

.....
.....

4. Helytelen

Rajzold be az őskőkori lelőhelyek betűjeleit a térkép vázlat megfelelő helyére az atlaszod segítségével! Szírozd be kézzel az emberiség kialakulásának feltételezett területét! Tegyél egy piros X-et oda, ahol Samut találták!

- A) Olduvai-szakadék
- B) Neander-völgy
- C) Cro-Magnon
- D) Peking
- E) Karmel-hegy

5. MűÉsszel

Készíts „barlangfestményt” egy papírlapra! Figyelj, hogy olyan színeket használj, mint az őskőkori emberek! Az alkotás hátoldalára tett rá a kézlenyomatodat is! (Mielőtt hozzákezdesz, gyűjts képeket az őskőkori barlangfestményekről a könyvtárban vagy az interneten! Ha a festés előtt összegyűröd, majd pedig kihajtogatod a papírlapot, munkád „ősibbnek” fog látszani.)

Olvastad már Szentiványi Jenő
A kőbaltás ember
című regényét?

6. Tudatos Tudathasadás

Képzeld magad egy őskőkori gyerek helyébe! Írj fogalmazást arról, hogyan telt a hordád egy napja! Említsd meg a saját szerepedet is az elbeszélésben! (A tankönyv fejezetnyitó rajzának alapos tanulmányozása segít a munkában.)

5 1. 6 2. 4 3. 7 4. 10 5. 10 6.

Össz.
42

3. Az újkőkori változások

Az újkőkort az eszközkészítés technikájának megváltozása miatt szokás csiszolt kőkornak is nevezni. Ám sok más tekintetben is jelentős változások következtek be ebben az időszakban. E fontos tényezők teljesen átalakították őseink életmódját.

1. Rejtett

Az alábbi szavakat vízszintesen, függőlegesen vagy átlósan helyeztük el a betűnégyzetben. Keresd meg őket!

ásóbot; varázsló; karám; kőbalta; falu; növény; aratás

Rajtuk kívül rejt még egy értelmes, de másképp elhelyezkedő szót az ábra. Hogyan kapcsolódik ez a kifejezés az újkőkorhoz?

.....

.....

.....

N	I	K	L	F	U	J	H
Ó	D	A	G	Q	A	Y	M
V	A	R	Á	Z	S	L	Ó
É	V	Á	S	P	O	Z	U
N	X	M	Ó	H	E	E	N
Y	K	Ő	B	A	L	T	A
C	D	L	O	H	L	É	F
A	R	A	T	Á	S	W	B

2. Tudatos Tudathasadás

Képzeld magad egy újkőkori gyerek helyébe! Írj fogalmazást arról, hogyan telt a nagycsaládod egy napja! Említsd meg a saját szerepedet is az elbeszélésben! (A tankönyv vonatkozó rajzának alapos tanulmányozása segít a munkában.)

3. Kétesélyes Döntő

Döntsd el az alábbi állításokról, hogy igazak vagy hamisak! Karikázd be az állítások előtti megfelelő betűjelet!

- I H Az újkőkori változások háttérében egy éghajlatváltozás állt.
- I H Az emberek életmódja először a „terméketlen félhold” területén változott meg.
- I H Az állatok házasításával párhuzamosan őseink felhagytak a vadászattal.
- I H Az újkőkor embere már tartósabb lakóhelyet készített, mint őskőkori elődje.
- I H Az újkőkorban csak a településen belül kereskedtek egymással az emberek.
- I H Az újkőkori emberek jellemzően nagycsaládi közösségekben éltek.

4. TörtéNet

Nyomozz az interneten és készíts egy táblázatot az állatok házasításáról! Tüntesd fel a táblázatban, hogy az egyes fajokat körülbelül mikor és hogy először hol házasították! Munkát értékét növelheted egy olyan térképpel, mely a megfelelő helyen tartalmazza a vizsgált állatfajokat. (Ne felejtsd el felírni azoknak az oldalaknak a címét sem, ahonnan a felhasznált információk származnak!)

5. Térldő

Nézd meg a mozaWeben az *Újkőkori település* című 3D-s jelenetet! Írj a füzetedbe egy legalább hat pontból álló listát, mely a település és az épületek jellemzőit tartalmazza!

1. 2. 3. 4. 5. Össz.

4. Mesterek és művészek

Nézd meg a mozaWeben a Stonehenge című 3D-s jelenetet!

3D

Az újkőkori változások hatására megjelentek az első mesterségek. Többféle anyagot használtak, fejlettebb technikával dolgoztak, mint korábban. A kézművességgel párhuzamosan átalakult a művészet is: az agyagszobrocskák készítése vált jellemzővé.

1. Rejtett

Karikázd be a meghatározásoknak megfelelő kifejezések betűit a betűnégyzetben! A kimaradó betűkből egy értelmes szót rakhatsz össze. Írd be azt az ősi mesterséget a keretbe, mely felhasználta ezt az anyagot!

- A jó minőségű fémműves termékek így jutottak el nagy távolságokra is.
- A leghíresebb újkőkori szobor, melyet Magyarországon találtak (... isten).
- Tűzben kiégetett agyag.
- A réz és az ón ötvözete.

A	C	B	E	P	R
J	K	I	Á	S	T
R	A	O	G	L	K
E	L	L	R	S	Á
S	Y	M	O	A	Ú
N	Ó	A	E	R	Z

2. Eltérő

Keresd meg a „kakuktkojást”! Választásodat indokold is!

a) fazekasság; szövés-fonás; fémművesség; kerékgyártás

.....

b) agyag; bronz; háncs; réz

.....

c) sarló; karkötő; nyaklánc; öv

.....

3. KézszelFogható

Készíts hurkatechnikával gyurmából vagy agyagból egy „újkőkori” edényt! Szárítsd ki a napon vagy egy fűtőtest közelében! (Ha van rá lehetőség az iskolában, akkor kérd meg tanárodat, hogy égesse ki!)

4. MűÉsszel

Készítsd el a Sarlós isten szobrának másolatát gyurmából! (A munka megkezdése előtt gyűjts róla információkat a könyvtárban és az interneten!)

5. HozzáSZÓlás

Írd be a megfelelő kifejezéseket az üresen hagyott részekre!

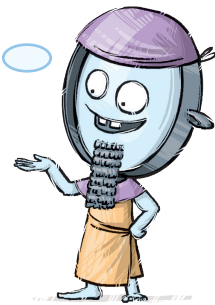
Az ..... kapcsolódva jelentek meg az első kézműves mesterségek. Az újkőkorból alakult ki a fazekasság, a szövés-fonás és a ..... is. Bár több felismerés is valószínűleg a ..... köszönhető, a technika folyamatosan fejlődött. A művészet is megváltozott: a barlangrajzokat felváltották az ..... készített szobrocskák. De hatalmas alkotásokra is képesek voltak, ezt bizonyítja az ..... található, kör alakú kőépítmény.

6 **1.** **2.** **3.** **4.** **5.**

Össz.

6. Mezopotámia

Kitől származik a „Folyóköz” elnevezés?

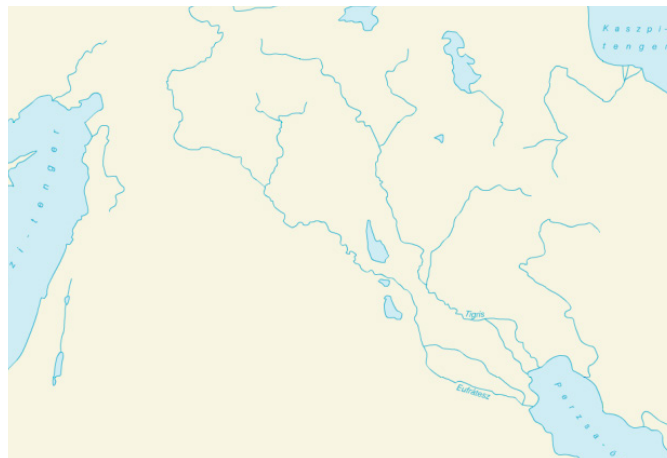
Történelmi kalandozásunk következő úti célja a Tigris és az Eufrátesz folyók vidéke, vagyis „Folyóköz”. Az utazás során bepillanthatunk az ott élők több ezer évvel ezelőtti mindennapjaiba. Tanúi lehetünk olyan fontos dolgok megjelenésének, melyek még napjainkban is jelentős hatást gyakorolnak az életünkre.

1. Helytelen

Írd be a földrajzi nevekhez tartozó számokat a térkép megfelelő részébe! Satírozd be zöld színnel azt a területet, ahol öntözéses földművelést folytattak!

1. Perzsa-öböl
2. Tigris
3. Eufrátesz
4. Babilon
5. Ur

2. ForrásPont

Olvasd el a forrást és válaszolj a kérdésekre! Gyűjts adatokat a szerzőről!

„Mezőkön át vezet az út a Tigris és az Eufrátesz között elterülő tájon, mely oly termékeny és oly buja növényzetű, hogy, amint beszélnek, el kell kergetni a nyáját a legelőről, nehogy a jóllakottságtól elpusztuljon. E termékenység oka a két folyamból kiszivárgó nedvesség, mely a talajt szinte mindenütt keresztül-kasul behálózza vizezerekkel.” (CURTIUS RUFUS)

a) Melyik Mezopotámia két legjelentősebb folyója?

.....

b) Milyen jelzőket használ a szerző a tájra?

.....

c) A szerző szerint mi a termékenység oka?

.....

d) Melyik állatfajra utal a „nyáj” kifejezés?

.....

3. PárBaj

Írd elé a megfelelő betűjelet!

A) őslakók; B) Uruk királya; C) toronytemplom; D) Babilon királya; E) törvényoszlop; F) hódítók

zikkurat

sztélé

akkád

sumer

Hammurapi

Gilgames

4. HelySzínPad

Egy időutazó idegenvezető vagy. Mutasd be a kalauzolt csoportnak az ókori Mezopotámiát és annak egy konkrét városát! (Gyűjts forrásokat, készíts bemutatót!)

5. Térldő

Válaszolj a rajz és a kapcsolódó 3D-s jelenetek segítségével a kérdésekre!

a) Miből épültek a mezopotámiai házak?

b) Hogyan helyezkedtek el a lakóépületek?

c) Mikor láttunk már hasonló lakóépületeket?

d) Mire használták a lakók a házak tetejét?

e) Melyik találmány forradalmasította a szállítást is?

3D

Nézd meg a mozaWeben az Ur városának zikkuratja (Kr. e. 3. évezred) című 3D-s jelenetet is!

6. Rejtett

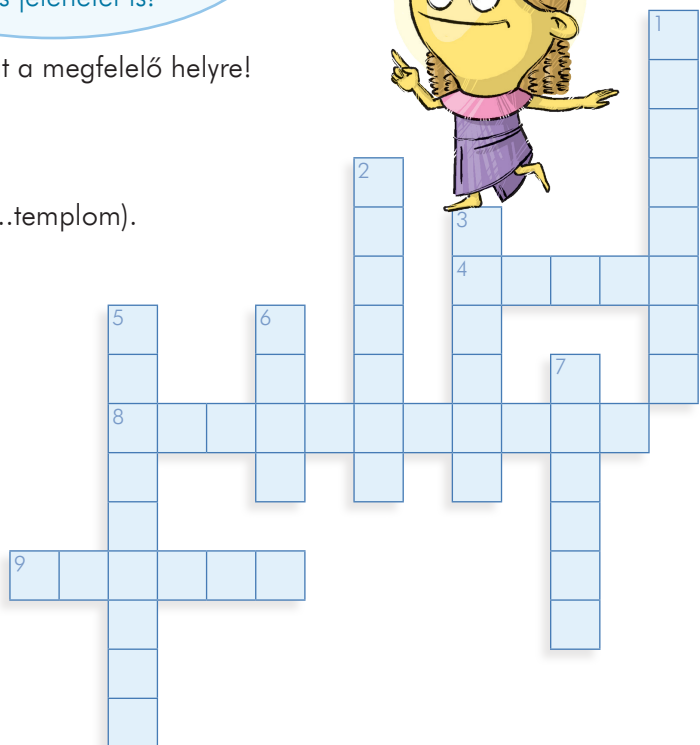
Írd be a meghatározásokhoz tartozó szavakat a megfelelő helyre!

Vízszintes:

4. Jelentős ókori mezopotámiai találmány.
8. A Tigris és az Eufrátesz vidékének neve.
9. Jellegzetes mezopotámiai vallási épület (...templom).

Függőleges:

1. A Mezopotámia szó magyar jelentése.
2. Itt uralkodott Hammurapi.
3. Mezopotámiai írásfajta.
5. Szigorú törvényeket hozott.
6. Ebben a korban élt Hammurapi.
7. Állatnevű mezopotámiai folyó.

7. KézzeLFogható

Készíts fából egy megfelelő pálcát, melynek segítségével belenyomhatod az ékírás jeleit egy gyurmalapba! Próbáld meg a tankönyv táblázatának segítségével egyszerű mondatokat alkotni!

6	1.	4	2.	6	3.	10	4.	5	5.	9	6.	10	7.	50	Össz.
---	----	---	----	---	----	----	----	---	----	---	----	----	----	----	-------

12. A trójai háború

Hellász korai történelme számos izgalmas, de homályos eseményt tartalmaz. Ezek közé tartozik a trójai háború is, melyet sokáig az ókori görög költő, Homérosz kitalációjának tartottak. Ám egy régész (aki gyermekként rajongott Trójáért) a 19. században feltárta a romokat, így a meséből valóság lett.

1. Helytelen

- Satírozd be zöld színnel Kréta szigetét!
- Jelöld be a térképen (a kezdőbetűik megfelelő helyre írásával) Trója, Spárta és Mükéné városát!
- Írd a megfelelő helyre annak a kontinensnek a nevét, melyen Trója városa állt!
- Szemléltesd egy piros nyíl berajzolásával, hogyan vonulhatott fel a görög sereg Trója kapui elé!

2. ForrásPont

Olvasd el a szöveget! Oldd meg a feladatokat, válaszolj a kérdésekre a forrás és a tankönyv segítségével!

„... (*) tekintete a szabályosan kifaragott kövekre tapad, a legfelsőket épp az imént ásták ki. Gyorsan ásót ragad, és olyan hévvel kezd ásni, hogy munkája tíz emberével is felér. [...] A törmelékréteg alatt feketén csillogó cserépdarabok hevernek; finomságuk s füleik ívelése már régebben feltűnt ... (*) , s nagyon tetszetek neki. Mindig ott került elő, ahol egyéb holmikat is találtak, olyanokat, amelyek Homérosz leírása szerint feltehetően Trójából származnak. [...] Harmincegy évszázadon át állt e torony a törmelék miatt, s évezredeként át építette rá egyik nemzedék a másik után a házáit meg a palotáit. De íme, újból napvilágra került.”

- A *-gal jelölt kihagyások a Tróját feltáró régész nevét rejtik. Írd le, ki volt ő!

.....

- Húzd alá azt a mondatot, mely e régész lelkesedésére utal!
- Karikázd be azt a szót, mely a Tróját „elrejtő” dologra vonatkozik!
- Mi a címe és a műfaja „Homérosz leírásának”?

.....

- Mennyi idő telt el a trójai háború és a romok feltárása között?

.....

Hogy sikeres legyen az előadásod, nézz utána alaposan a kiválasztott személyeknek!

3. HelySzínPad

Készítsetek közösen egy listát a tankönyv és az internet segítségével az aranyalma mítoszána és a trójai háború történetének legfontosabb szereplőiről! Válassz ki otthon két szereplőt a listáról, akiket a következő óra elején el kell játszani a többieknek – persze csak „mutogatással”, nem szabad megszólalnod!

Hallgasd meg az Animáció mögött rejlő szövegeket is! Ahol lehet, kapcsolj be a feliratokat!

3D

4. Térldő

Nézd meg a mozaWeben a *Trójai faló*, a *Mükéné* és az *Atreusz kincsháza* című 3D-s jeleneteket, majd válaszolj a kérdésekre!

a) Mi adta az ötletet Odüsszeusznek a faló elkészítéséhez?

.....

b) Kik figyelmeztették Trója királyát a falóban rejlő veszélyre?

.....

c) Miért különleges Mükéné falainak építési technikája?

.....

d) Miben volt első Mükéné a történelmi települések között?

.....

e) Ki volt az a régész, aki feltárta Mükéné romjait?

.....

f) Mit jelent a „tholosz” kifejezés?

.....

5. RejTett

Karikázd be a meghatározásoknak megfelelő kifejezések betűit a betűnégyzetben! A kimaradó betűkből egy értelmes szót rakhatsz össze (névelővel). Írd az üres keretbe annak a tárgyának a nevét, amelyen e felirat szerepelt!

- A mükénéi hadsereg félelmetes fegyvere (harci ...).
- A Mükéné (és Tróját) feltáró régész keresztnéve.
- Innen származik a mükénéi görögök írása.
- Trója városának görög neve.

N	N	E	A	O	S
I	I	I	K	H	É
Z	E	T	G	É	B
R	R	K	H	E	E
L	L	A	C	S	N
B	K	E	R	Z	I

6. HibaJavító

Az alábbi szövegben négy történelmi tévedés található. Karikázd be a helytelen részeket!

A korai görög államok egyik legjelentősebbike a Krétán elhelyezkedő, a korszaknak is nevet adó Mükéné volt. A mükénéi korszak görög államainak élén a király és a főépítész állt. Központjuk a kőfalakkal megerősített királyi palota volt, mely általában a terület legalacsonyabban fekvő részén helyezkedett el. A palota egyben a gazdasági élet központja is volt. Egy idő után a gazdagságot biztosító kereskedelem lehetetlenné vált, mert új hódítók jelentek meg. Ezek később elpusztították a mükénéi görögök államait is. Ráadásul az arany miatti belviszály is hozzájárult a korábban virágzó államok bukásához.

6 **1.** 6 **2.** 10 **3.** 6 **4.** 5 **5.** 4 **6.**

Össz. 37